

Trekstuaaliset tilat

Käännöstieteen ja tekstuaalitieteiden rajavyöhykkeellä

Laura Ivaska, Turun yliopisto
Sakari Katajamäki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura
Tiina Holopainen, Turun yliopisto
Hanna Karhu, Helsingin yliopisto
Lauri A. Niskanen, Helsingin yliopisto
Outi Paloposki, Turun yliopisto

Abstract

Translation studies and textual scholarship have much common ground. In this paper, we set to explore how three of their central concepts, *translation*, *transmission* and *text*, can be approached from a multidisciplinary point of view. Combining these three central terms, we call this approach *trextextual*. This paper is based on the workshop on trextextuality held at the KäTu Symposium in Tampere in 2019. In the workshop, the discussion built upon an introduction, which examined the foundations of trextextuality, and four papers, which addressed genetic translation criticism, retranslation, polyphony and translation of intertextuality, as well as multimodality of audiovisual translation, respectively. The workshop revealed that the juxtaposing of two text-oriented disciplines, translation studies and textual studies, and comparing their similarities and differences reveals unexplored areas and weaknesses in their axiomatic fundamentals. In particular, the papers presented in the workshop invited to reconsider transmission, definitions of text, and source text-target text pairs in different contexts. The workshop provided a starting point for further trextextual studies exploring such cross-disciplinary questions.

Keywords: trextextuality, textual scholarship, multimodality, genetic criticism, retranslation

Avainsanat: trekstuaalisuus, tekstuaalitieteet, multimodaalisuus, geneettinen kritiikki, uudelleenkiääntäminen

1 Johdanto

Laura Ivaska & Sakari Katajamäki

Tekstit eivät ole muuttumattomia monoliitteja, vaan muotoutuvat jatkuvasti – tämä pätee niin romaaneihin, lauluihin, elokuvaan kuin muihinkin tekstilajeihin. Tekstin kehityskulku alkaa jo ennen sen julkaisua erilaisten hahmotelmien, versioiden ja korjausten muodossa ja voi jatkua julkaisun jälkeen uusina editioina, vaihtelevina tiedostomuodoissa, erilaisina adaptaatioina, käännöksinä tai muissa uusissa olomuodoissa. Kääntämisen myötä tekstit ylittävät kielirajoja, saavat uusia merkityksiä ja jatkavat

monimuotoistumistaan uusissa konteksteissa. Diakronisesta näkökulmasta tekstit ovat siis monipolvisia jatkumoa, kun taas synkronisesti ne näyttävät monikerroksisina. Tällaisiin käännosten ominaisuuksiin pureuduttiin XVII Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumin työpajassa *Kääntäminen ja tekstuaaliset tilat: Käännöstieteen ja tekstuaalitieteiden risteämäkohdat* (12.4.2019).

Laura Ivaskan ja Sakari Katajamäen vetämä työpaja liittyi heidän **trekstuaalisuudeksi** (engl. *trextuality*) kutsumaansa laajempaan keskustelunavaukseen. Sana viittaa tekstuaalisuutta, transmissiota ja kääntämistä (engl. *translation*) yhdisteleviin näkökulmiin, kuten tekstien monikerroksisuuteen, monivaiheisiin syntyprosesseihin sekä tekstien erilaisiin tapoihin muuttua ja välittyä. Näkökulma valottaa erityisesti käännöstieteen ja tekstuaalitieteiden välistä suhdetta. **Tekstuaalitieteissä** tutkimuksen kohteina ovat tekstien synty, monitasoisuus ja muuntuminen, esimerkiksi kirjailijoiden kirjoitustyyli ja muokkaamisen tavat, tekstien editoinnin historia tai tekstien aitous. Tutkimus keskittyy käännöstieteen tapaan tekstien uudelleenkirjoittamiseen ja yleisöjen vaihtumiseen, mutta tekstuaalitieteissä näitä ilmiöitä tarkastellaan yleensä vain yhden kielen sisällä. Trekstuaalisen keskustelunavauksemme tavoitteena on kannustaa tekstuaalitieteilijöitä tutkimaan tekstien välittymistä myös kielirajojen ylitse ja toisaalta ohjata käännöstieteen tutkimuskysymyksiä lähtö- ja tulotekstiparien ulkopuolelle, esimerkiksi eri käännösvaiheissa syntyneiden käännösversioiden tarkasteluun. Monitieteinen keskustelu auttaa myös löytämään uusia näkökulmia keskeisiin käsitteisiin, kuten lähtö- ja tulotekstin määrittelyyn.

Työpajassa kuultiin johdannon lisäksi neljä alustusta, joista kukin alustaja kirjoittaa artikkelin luvuissa 2–5. Alustukset käsitelivät Otto Mannisen käännöskäsikirjoituksia ja geneettistä kritiikkiä (Hanna Karhu), suomennosten taustalla olevia (uudelleen)ruotsinnoksia (Outi Paloposki) ja tekstien keskinäisiä kytköksiä, intertekstuaalisten viitteiden kääntämistä ja polyfonista käännösmallia (Lauri A. Niskanen) sekä moodien keskinäistä dynamiikkaa tekstitettyssä elokuvassa (Tiina Holopainen).

2 Geneettisen kritiikin näkökulma Otto Mannisen käännöskäsikirjoituksiin

Hanna Karhu

Geneettinen kritiikki on tekstuaalitieteiden alan tutkimussuunta, joka syntyi 1960-luvun lopulla Ranskassa osana tekstin käsitteen uudelleenmäärittelyä. Se tutkii teosten syntyprosesseja eli pääasiassa kirjoitusprosesseja ja tarkastelee kirjallisuutta muuntuvana entiteettinä. Tutkimussuunta on kiinnostunut kirjallisen ilmaisun prosessuaalisuudesta, ei valmiista teoksesta ja sen tekstistä. (Grésillon [1994] 1999; Biasi [2000] 2005; Deppman, Ferrer & Groden 2004.)¹ Geneettisen kritiikin piirissä tutkitaan säilyneitä dokumentteja, kuten erilaisia muistiinpanoja, luonnoksia, käsikirjoituksia ja oikovedoksia. Tutkimus käynnistyy kaikkiin teoksen käsikirjoituksiin kohdistuvalla perustutkimuksella ja oman korpuksen määrittelyllä. Geneettistä tutkimusta tehdään monen eri

¹ Geneettisestä kritiikistä ks. myös Karhu 2010. Metodien soveltamisesta suomenkielisiin runoaineistoihin ks. Karhu 2012 ja Pulkkinen 2018.

tieteenalan piirissä, esimerkiksi kirjallisuudentutkimuksessa, kulttuurihistoriassa ja käännöstieteessä.

Geneettisen kritiikin metodeja voidaan soveltaa myös käännösten ja kääntämisen tutkimuksessa, ja **geneettinen käännöstiede** voidaankin nähdä nousevana alana. Arkistoaineistoa sekä niissä olevaa kirjoitusta analysoimalla pystytään havainnoimaan, minkälaisia vaiheita käännösteksti on käynyt läpi ennen teoksen julkaisemista. Anthony Cordingley ja Chiara Montini esittävät artikkelissaan ”Genetic Translation Studies: An Emerging Discipline” (2015), että geneettinen kritiikki antaa uudenlaisen näkökulman esimerkiksi erilaisten käännösratkaisujen tarkastelemiseen. Gideon Toury (2012: 238) huomauttaa, että käännösten välivaiheiden tarkastelun kautta on mahdollista saada tietoa myös niistä käännösratkaisuista, joita kääntäjä harkitsi, mutta joihin hän ei lopulta kuitenkaan päätenyt. Kääntäjä ei useinkaan ole tehnyt käännösprosessinsa alkuvaiheessa tietoista päätöstä, että kääntää teoksen tietyn käännösstrategian mukaan, vaan voi kokeilla kirjoitusprosessin aikana erilaisia tapoja ja päätyä tiettyyn strategiaan vasta lähempänä lopullista, julkaistua versiota. Geneettisen käännöstieteen keskiössä ei kuitenkaan ole kääntäjän kognitiivinen toiminta, niin kuin käännösprosessin tutkimuksessa (ks. Englund Dimitrova 2010), vaan huomio keskittyy tekstin kirjoittamiseen. Tekstin muotoutumisen tutkiminen voi kuitenkin avata uusia näkökulmia myös kognitiivisiin prosesseihin. Lisäksi prosessitutkimuksessa käytettyjä metodeja, esimerkiksi näppäilytallennusta, voidaan soveltaa myös geneettiseen tutkimukseen.

Geneettisen kritiikin avulla voidaan siis tarkastella tekstien kirjoitushistoriaa – sitä, miten ne muodostuvat sellaisiksi, joina ne julkaistaan. Kirjoitusprosessien analyysi avaa käännöskäsikirjoituksen erilaiset vaiheet, puntaroinnin erilaisten käännösratkaisujen välillä ja kielen muokkausten eri nyanssit. Arkistoaineistojen analyysi avaa kiinnostavalla tavalla myös muutosten, esimerkiksi poistojen ja lisäysten, poetiikkaa.

Geneettinen käännöstutkimus vaatii kuitenkin aina olemassa olevia, säilyneitä aineistoja. Tällaisia löytyy Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkistosta, esimerkiksi runoilija-suomentaja Otto Mannisen (1872–1950) arkistosta. Manninen suomensi lukuisia klassikkoteoksia: *Iliaan* ja *Odysseian*, mutta myös Racinea, Molièrea, Heinea, Petöfia, Goethea ja Runebergia. Hänen henkilöarkistossaan onkin suuri määrä käännöskäsikirjoituksia.

Manninen hioi erityisesti Runeberg-käännöksiään loputtomiin, mikä näkyy esimerkiksi *Vänrikki Stoolin tarinoiden* suomennoksissa. Ensimmäinen Mannisen kääntämä *Vänrikki Stoolin tarinoiden* laitos ilmestyi 1909 ja viimeinen 1948. Näiden laitosten välillä ilmestyi lukuisia korjailtuja painoksia. Arkistossa on säilynyt useiden eri painosten käsikirjoituksia, korjattuja oikovedoksia ja jopa ruotsinkielinen laitos, jonka lehdille Manninen on käännöksiään kirjoittanut. Arkistossa on myös runsaasti painettuja suomennoksia, joiden sivuille Manninen on jatkanut omien käännöstensä muokkaamista. Jopa vuoden 1948 laitoksen kappaleeseen Manninen on jatkanut omien runosuomennostensa työstämistä. Manninen on kirjoittanut muutosmerkintöjä kirjan sivuille erilaisilla kynillä ja liimannut irtoliuskooille kirjoittamiaan uusia käännösversioita kirjaan.

Käsikirjoitusaineistojen analyysi avaa kääntäjän työskentelyprosessia aivan uudella tavalla. Esimerkiksi Runebergin ”Kuningas”-runosta arkistossa on lukuisia määriä erilaisia versioita, vaikka julkaistujen painosten runoteksteissä ei lopulta kovin suuria eroja

olekaan. Manninen siis puntaroi paljon käänösratkaisujaan ja mietti niille vaihtoehtoja valmistellessaan käänöksistään uusia julkaisuja, vaikka saattoikin lopulta pitäytyä hyvin paljon vanhoja versioita muistuttavissa muodoissa. Jo kertaalleen julkaistujen tekstien muokkaaminen kuitenkin todistaa, että tekstit eivät ole muuttumattomia, vaan jatkavat muotoutumistaan vielä julkaisun jälkeenkin.

Mannisen arkisto osoittaa myös hänen merkittävän roolinsa monien kääntäjien ateljeekriitikkona ja kommentaattorina. Eräitä saamia runokäännöksiä Manninen käänsi kokonaan uusiksi. Sekä omien että muiden suomennostekstien kyltymätön muuntelu kertoo Mannisen suhteesta kieleen ja kääntämiseen. Hän etsi täydellistä ilmaisuja, ja eritoten suomennosten muokkaaminen oli hänelle lähes päättymätön prosessi.

Geneettinen kritiikki tarjoaa siis analyttisen metodin arkistoaineiston ja kirjoitusprosessien tarkastelulle sekä näkökulmia, jotka voivat rikastuttaa käänöstutkimusta avaamalla tekstin syntymän prosessuaalisuutta. Kaikki tekstit ovat erilaisten kirjoitusvaiheiden tulosta, ja näiden vaiheiden analyysi tarjoaa uutta tietoa itse kirjoittamisesta, tekstin syntyprosessista ja esimerkiksi juuri kääntämisestä ilmiönä.

3 Uudelleensuomennosten taustalla: (uudelleen)ruotsinnokset ja tekstien keskinäiset kytkökset

Outi Paloposki

Käänösten syntyhistoria voi olla myös jo lähtökohdiltaan monimutkaisuudessaan mielenkiintoinen. Kääntäjällä voi olla useita tekstejä työpöydällään: lähtötekstin jokin versio, painos tai käsikirjoitus, sen erikielisiä käännöksiä ja mahdollisia hakuteoksia (Kujamäki 1998). Valmistuva käänös on siis kompilaatiota monesta eri tekstistä, jotka voivat olla myös erikielisiä keskenään (Ivaska [tulossa]). Jo kertaalleen julkaistusta käänöksestä sen sijaan saatetaan tehdä uudelleenkäännöksiä, ja vanhat käänökset saattavat elää uutta elämää toimitettuina, lyhenneltyinä, muokattuina tai uudistettuina; myös uudelleen painattaminen voi tuottaa tekstiin muutoksia uuden ladonnan myötä (Koskinen & Paloposki 2015, luku 5).

Ensimmäiset kaunokirjalliset uudelleensuomennokset ovat esimerkkejä tällaisista käänöstekstien polveilevista poluista. Suomennetun kaunokirjallisuuden alku on vain parin vuosisadan takana, ja jo yllättävän varhain tehtiin ensimmäiset uudelleensuomennoksetkin. *Tuhannen ja yhden yön tarinat* ja Benjamin Franklinin elämänohjeita jakavat tekstit kuuluvat suomennetun kaunokirjallisuuden vanhimpiin kerrostumiin: niistä ilmestyi jo 1800-luvun alkupuolella ja puolivälissä useita suomennoksia sanomalehdissä ja yksittäisinä teoksina. Nämä suomennokset puolestaan perustuivat ruotsinkielisiin – eli välikielisiin – lähteisiin, joita niitäkin oli useita. Uudelleenkääntäminen ja välikielten käyttö olivat siis keskeisessä roolissa kirjallisuuden suomentamisen varhaisvaiheissa.

Ruotsin käyttö välikielenä selittyy ainakin osittain sillä, että se oli luonteva esikuva suomalaiselle kirjallisuudelle: kääntämisellä oli naapurimaassamme jo vahvat perinteet ja kielialue oli tuttu – suomentajat osasivat kaikki ruotsia, ja se oli useille koti- ja kaikille koulukieli. Venäjän vallan alle siirtyminen ei katkaissut kulttuurista jatkumoa Ruotsiin. Ruotsi toimi hyvän ja kiinnostavan käänöskirjallisuuden mallina ja portinvartijana

kirjallisuutta valittaessa, mutta myös kääntämisen käytännöt ja strategiat oli helppo omaksua sieltä. Tällaisia ovat esimerkiksi juuri uudelleenikäntäminen ja välikielten käyttö.

Ruotsalaisista uudelleenikäntöksistä kiinnostuin selvittäessäni Benjamin Franklinin Vanha Rikhard -teosten suomennoshistoriaa (Paloposki 2013). Jo alkuteoksen tarina on pitkä: Franklin julkaisi Yhdysvalloissa vuosina 1732–1757 kalenteria *Poor Richard's Almanack* ja siitä vielä vuonna 1758 koosteen *The Way to Wealth*. Kalenteri sisältää huomattavan määrän sananlaskuja ja viisauksia, joita Franklin oli kerännyt eri lähteistä. Tätä teosta käännettiin useille kielille, muiden muassa ruotsiksi, ja suomennokset puolestaan perustuivat useaan eri ruotsinnokseen. Tekstien väliset verkot siis laajenevat edetessään ja muodostavat viuhkoja pikemminkin kuin ketjuja.

Selvittäessäni Franklin-tekstien syntyhistoriaa olen käyttänyt metodina tekstivertailua, mikä tuo tutkimukseni lähelle tekstuaalitieteiden metodeja ja kysymyksenasetteluja. Erityisesti tekstien välisten vaikutussuhteiden tunnistaminen ja kiinnostus tekstien muuttumista kohtaan ovat myös historialliselle käännostutkimukselle tärkeitä. Omassa tutkimuksessani olen tarkastellut erityisesti kolmea 1800-luvun alkupuolella ilmestynyttä Vanhan Rikhardin suomennosta ja samoin kolmea ruotsinnosta, jotka ovat tallella Ruotsin kansalliskirjastossa (Kungliga Biblioteket). Tekstien vertailu kertoo vaikutussuhteiden ja tekstien muuttumisen lisäksi myös siitä, minkälaisia kääntämiseen liittyviä käytäntöjä Ruotsin ja Suomen välillä liikkui. Tutkimuksessani eteninkin tekstien vertailusta toisaalta kontekstiin ja toisaalta käytäntöjen vertailuun.

Tekstuaalitieteitä hyödyntävä trekstuaalinen lähestymistapa antaa käännostutkimukselle työkaluja ja ulottuvuuden, jossa voi tutkia monipolvisia käännohistorioita ja tekstien syntyä. Vanha Rikhard kumppaneineen voi avartaa näkemystä erilaisista kirjoittamisen ja kääntämisen käytännöistä ja tekstien historiasta.

4 Polyfoninen käänno malli: käänno sten ja uudelleenikäntösten moniääninen keskustelu ja vaikutus teoksen tulkintoihin

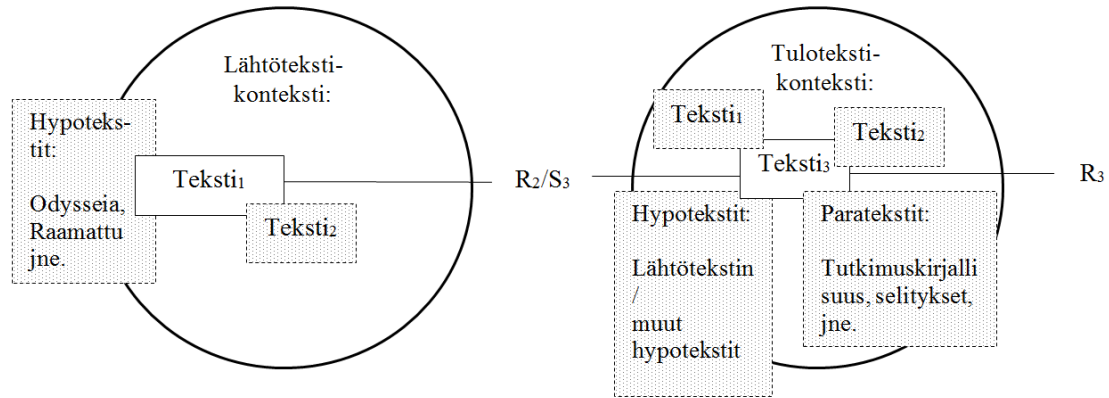
Lauri A. Niskanen

Sekä lähtö- että tulotekstit, niin käänno skirjallisuus kuin kirjallisuus yleensäkin, ovat aina intertekstuaalisia prosesseja: lähtöteksti koostuu perinteestä, totutuista muodoista ja ”lainausten mosaiikista”. Käänno kset ja uudelleenikäntökset muokkaavat näkemystämme lähtötekstistä ja ovat moniäänisessä vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Tätä moniäänistä kuoroa pyrin kuvaamaan polyfonisella käänno smallillani (*Polyphonic Translation Model*; ks. Kaavio 1).

Polyfoninen käänno malli on intertekstuaalinen, kommunikatiivinen ja funktionaalinen kääntämisen ja uudelleenikäntämisen malli, jonka olen kehittänyt James Joycen *Ulysses*-romaanin käänno ksiä koskevaan tutkimukseeni (vrt. Niskanen 2010: 10 ja 2012: 12). Implisiittisemmin malli toteutunee monissa muissakin kaunokirjallisissa käänno ksissä, esimerkiksi käänno ttaessä Kazuo Ishiguron tai Sarah Watersin kaltaisten kirjailijoiden teoksia, joissa tietoisesti uudelleenkirjoitetaan vanhoja tekstejä, kirjailijoita ja tekstilajeja (Niskanen 2016: 209). Intertekstuaaliselta kannalta malli pohjautuu

Mihail Bahtinin (1981: 354–355 ja 1984: 211) käsitykseen sanojen ja proosan dialogisuudesta ja Julia Kristevalta (1986: 37) juontuvaan käsitykseen kaiken tekstin intertekstuaalisesta luonteesta.

Kaavio 1: Polyfoninen käännoismalli (*Polyphonic Translation Model, PTM*)

R2/S3 = uudelleenkääntäjä, R3=tulotekstin vastaanottaja

Teksti1 = lähtöteksti

Teksti2 = ensimmäinen käännotuloteksti

Teksti3 = uudelleenkäännotuloteksti

Uudelleenkäännoismallina polyfoninen malli pyrkii Antoine Bermanin (1995: 57) uudelleenkäännoisajattelusta muiden muassa Chestermanin (2000: 15–28) sekä Paloposken ja Koskisen (2010: 31) johtaman **uudelleenkäännoishypoteesin** pohjalta selittämään, miksi varsinkin intertekstuaalisilta viittauksiltaan tiheiden ja monimutkaisten tekstien kohdalla tarvitaan yhä uusia uudelleenkäännoiksiä ja kuinka samasta lähtötekstistä voi olla hyvin erilaisia ja silti hyväksyttäviä käännoiksiä.

Funktionaalisenä käännoismallina polyfoninen malli keskittyy tulotekstin ja tulo kielen suhteeseen – siihen kuinka (uudelleen)kääntäjä saavuttaa tavoitteensa, *skoposensa* (Reiss & Vermeer 2013: 124), tulo kielen kulttuurisessa kontekstissa. Erilaisiin konteksteihin ja tarkoituksiin tehdään erilaisia käännoiksiä. Tietyt estetiikat, tavoitteet ja painotukset edellisissä käännoiksiissä saattavat motivoitua erilaisia tavoitteita uudelleenkäännoiksiissä. Käännoisten erilaisista funktioista syntyy käännoisten välinen dialogi ja polyfonia.

Tulevassa väitöskirjassani *Hubbub of Phenomenon* tutkin Joycen *Ulyssesin* kahta suomennosta (Pentti Saarikoski 1964; Leevi Lehto 2012) ja kahta ruotsinnosta (Thomas Warburton [1946] 1993; Erik Andersson 2012). Tutkin erityisesti intertekstuaalisen rakenteen – parodioiden, pastissien ja proosan musikalisaation – kääntämistä (imitaation imitaatiota). Toisaalta tutkin kääntämistä itsessään intertekstuaalisuutena, uudelleenkirjoittamisena, aiemman tekstin, tekstien ja käännoisten kommentointina (Niskanen 2019: 56).

Analysoin tutkimuksessani parodian kääntämistä *Ulyssesin* ”Kyklooppi”-luvussa, pastissin kääntämistä ”Auringon härät” -luvussa ja proosan musikalisaation kääntämistä luvussa ”Seireenit”. **Parodioiva teksti** pyrkii muistuttamaan esikuvaansa, mutta myös

eroamaan siitä, ja sitä voidaan käyttää erilaisiin tarkoitukseen: kirjallisuuskritiikkiin, ympäröivän yhteiskunnan satiiriin tai lapsekkaaseen leikkelyyn (vrt. Rose 1993: 47; Dentith 2000: 90–91). ”Kykloopin” parodioiden kääntäjälle ongelma on näiden viittausten ja tarkoituserien välittäminen. **Pastissi**, joka yleensä ymmärretään parodian vakavaksi vastakohtaksi, on oikeastaan yhtä lailla häilyvä, mutta hienovaraisempi ja tarkempi tekstuaalinen strategia (Nygqvist 2010: 124). ”Auringon härkien” pastissien kääntämisen ongelmat liittyvät kulttuurisen tradition välittämiseen lähtö- ja kohdelukijoiden välillä: Kun Joyce toisintaa, muovaa ja tuhoaa hänelle ja kohdelukijalleen tuttua englanninkielisen proosan perinnettä, kääntäjän on päätettävä, välittääkö hän (1) yleisen vaikutelman kielen vähittäisestä kehityksestä ja muutoksesta tai (2) tarkan tiedon lähtötekstin viittauskohteista vai (3) korvaako hän alkuperäiset viittauskohteet uusilla, suomalaisen proosan kehitykseen sopivilla pastisseilla? **Proosan musikalisaatiota** eli musiikin ilmaisukeinojen imitaatiota kirjallisuudessa esiintyy *Ulysses*in ”Seireenit”-episodissa, jonka kääntämisessä haasteena on välittää seireenien laulu, musikaaliset alluusiot, strukturaaliset analogiat ja sanamusiikki kielestä toiseen (vrt. Scher 2004: 25; Wolf 1999: 41).

Tutkimukseni yhdistää kirjallisuustieteen, käännöstieteen ja semiotiikan kysymysasetteluja ja käsitteistöä, ja siten se valottaa tekstien ja niiden kontekstien välisiä monikerroksisia suhteita. Osana tutkimustani olen luonut myös digitaalisen *Oxen of the Sun Hypertext* -hypertekstin (saatavilla osoitteessa oxenofthesunhypertext.wordpress.com²), joka havainnollistaa pastissien kytkeytymistä aiempaan kirjalliseen perinteeseen.

5 Kun lähtö- ja kohdeteksti esiintyvät samanaikaisesti – moodien keskinäinen dynamiikka tekstitetystä elokuvassa

Tiina Holopainen

Viime vuosikymmeninä kehittynyt **multimodaalisuuden** tutkimus (käännöstieteessä ks. Kaindl 2013; Pitkäsalo & Isolahti 2016) on suunnannut huomion tekstien monimuotoisuuteen: teksti ei koostu vain kielestä, vaan merkityksiä luovat myös muut merkkijärjestelmät eli moodit, esimerkiksi kirjasintyyppit ja asettelu, kuvat tai puhutussa tekstissä puhujan eleet ja ilmeet. Nyky-yhteiskunnassa tekstien multimodaalisuuden voidaan katsoa vain korostuneen, kun erilaiset audiovisuaaliset (AV) teokset, kuten elokuvat, TV-ohjelmat, tietokonepelit ja mainosvideot, ovat vallanneet alaa.

AV-teoksissa on aina sekä kuvaa että ääntä. Esimerkiksi elokuva sisältää useita eri visuaalisesti ja auditiivisesti välittyviä moodeja: kuvan lisäksi musiikkia, äänitehosteita ja toki myös kieltä – vähintäänkin alku- ja lopputeksteinä. Moodit voivat puolestaan ilmetä eri tavoin: kuva staattisena ja liikkuvana, kieli kirjoitettuna ja puhuttuna, musiikki lauluna tai soittona ja äänet vaikkapa askeleina. Elokuvan moodit muodostavat tiiviin kudelman, joka vastaanotetaan kokonaisuutena: pelkkä elokuvan dialogilista olisi vähintäänkin koherenssiltaan ontuva ilman muita moodeja. Näin myös AV-teoksia voidaan tarkastella teksteinä, ja sellaisina ne myös laajentavat kielellistä tekstikäsitystä.

² Tekijänoikeussyistä sivusto vaatii kirjautumisen ensimmäisellä vierailulla.

Samalla tavoin AV-tekstit avartavat käännöstieteen ja tekstuaalisen näkökulman kahta peruskäsitettä, lähtö- ja kohdetekstin käsitteitä (Holopainen 2010, 2015; vrt. Zabalbeascoa 2008 ja Gambier 2007: 93). Kun AV-tekstejä käännetään, määritetty lähtötekstiksi teoriassa koko lähtökielinen multimodaalinen teos, esimerkiksi elokuva. Vaikka elokuvan kääntäjä operoi kielellä, hänen tehtävänsä ei tämän katsantokannan mukaan ole tulkita käsikirjoituksen dialogia, vaan hän tekee tulkinnan ohjaajan tekemästä käsikirjoituksen tulkinnasta – siis elokuvasta (Holopainen 2010: 15). Tämä taas tarkoittaa sitä, että elokuvan eri moodeja on pidettävä tuon tulkinnan kannalta lähtökohtaisesti tasavertaisina pitämättä mitään moodia ensisijaisena (Holopainen 2010, 2015; ks. myös Kokkola & Ketola 2015: 1, 7; vrt. Tuominen ym. 2016: 11–12). Edelleen on johdonmukaista ajatella, että myös kohdeteksti on tällöin multimodaalinen, tekstitetty elokuva. Tarjotaanhan myös tekstitetty elokuva katsojille kokonaisuutena eikä pelkkänä tekstityksenä. Parhaimmillaan jokainen ruututeksti nivoutuukin ensisijaisesti osaksi muuta tekstitettyä elokuvaa eikä vain senhetkistä kuvaa ja ääntä (Holopainen 2015).

Tekstitetty elokuva on siten esimerkki (käännös)tekstistä, jossa lähtö- ja kohdeteksti – puhuttu ja tekstitetty elokuva – ovat läsnä samanaikaisesti, päällekkäin tai limittäin. Useinhan katsojan ajatellaan katsovan lähtökielistä elokuvaa, jonka puhe olisi tiivistetty tekstitykseksi – ymmärtää hän sitten lähtökielistä puhetta tai ei. Elokuvan tekstitys sisältää kuitenkin aineksia kaikista lähtötekstin moodeista: niin puhutusta ja kirjoitetusta kielestä kuin elokuvakielen muista eri ilmenemismuodoista, leikkaukset ja kuvakulmat sekä musiikki ja äänitehosteet mukaan lukien. Esimerkiksi elokuvan värimaailma, henkilöhahmojen olemus, äänenväri ja -sävy, kuvan tapahtumat ja myös yksittäiset elementit, kuten kuvakoko tai vaikkapa kuvassa esiintyvä kartta, voivat muovata tekstityksen sisältöä ja muotoa. Valokatkaisimen napsahdus tai kukkaruukun murskautuminen asfaltille voi ohjata tekstityksen rytmitystä suhteessa kuvaan. Näin tekstitys kirjoitettuna kielenä samalla eksplikoi multimodaalisia merkityksiä valikoidusti. Edelleen koska elokuvan tekstitys koostuu yksi- tai kaksirivisistä teksteistä, jotka muotoillaan ja ajastetaan osaksi puhuttua elokuvaa, se rytmittää ja korostaa kuvaa, puhetta ja muita ääniä kauttaaltaan omalla tavallaan – osittain lähtötekstin merkityksiä ja rytmejä mukailien, osittain niitä korostaen tai uudelleen rytmittäen. Vaikka lähtöteksti on kohdeviestissä mukana, voi kysyä, säilyykö lähtökielisen elokuvan mikään moodi sen tekstitettyä versiota vastaanottavalle muuttumattomana (ks. myös Kokkola & Ketola 2015).

Teoreettisesta näkökulmasta voidaankin ajatella, että tekstitys sitoo puhutun elokuvan kaikki moodit osaksi kohdetekstiä, tekstitettyä elokuvaa. Näin ollen voidaan myös erottaa käsitteellisesti lähtötekstin auditiiiviset (musiikki, äänitehosteet sekä puheen prosodiset piirteet) ja kuvalliset moodit (kuvan eri ilmenemismuodot) sekä toisaalta kohdetekstin auditiiiviset ja kuvalliset moodit. Tekstitetyn version vastaanottajan näkökulmasta katsottuna taas lähtö- ja kohdetekstin kaikki moodit kietoutuvat erottamattomasti toisiinsa, eivät vain semioottisilta merkityksiltään, vaan myös optisesti ja akustisesti. Tekstitetty elokuva on siten jo lopputuotteena erityisen monimuotoinen ja monikerroksinen teksti, mikä puolestaan kertoo myös tekstitetyn dialogikäsikirjoituksen luomisprosessin monimuotoisuudesta.

6 Lopuksi

Sakari Katajamäki & Laura Ivaska

Käännöstieteen ja tekstuaalitieteiden rajapinnalla on tehty tutkimusta aika ajoin (muiden muassa Greetham 1984; Scott 2006; Dillen, Macé & Van Hulle 2012; Munday 2013; Emmerich 2017), mutta tieteidenvälisellä vuoropuhelulla on vielä paljon annettavaa. Tampereen KäTu-työpaja osoitti, että tarkastelemalla käännöstieteen ja tekstuaalitieteiden samankaltaisuuksia ja eroja paljastuu molempien alojen tutkimuksen sokeita pisteitä, kartoittamattomia alueita ja itsestäänselvyyksien huteria rakenteita. Työpaja haastoikin ajattelemaan uudelleen, mitä tarkoitamme, kun puhumme tekstistä, ja millä tavoin tekstit voivat välittyä joko yhden kielen sisällä tai kielirajojen yli.

Hanna Karhu ja Outi Paloposki osoittavat työpajan alustuksiinsa pohjautuvissa tämän artikkelin luvuissa 2 ja 3, että käsikirjoitusten ja julkaistujen tekstien välittyminen ei ole useinkaan yhden lineaarisen tekstin välittymistä yhdeksi yhtenäiseksi tekstiksi, vaan prosessit voivat olla mitä moninaisimpia ja johtaa useiden tekstien viuhkamaiseen kokonaisuuteen. Käännöksen lähtöteksti voi koostua yksittäisen tekstin sijaan useista teksteistä, ja kohdetekstin voi mieltää käsikirjoitusten ja painosten muodostamaksi monipolviseksi ja -kerroksiseksi verkostoksi.

Lauri Niskanen ja Tiina Holopainen painottavat kontekstien vaikutusta merkitysten syntyyn ja välittymiseen. Luvussa 4 Niskanen näyttää, millaisissa intertekstuaalisissa verkostoissa alkuteos ja sen käännös elävät ja miten alkutekstin tyylimukaelmat voivat vaatia tyyli-imitaation imitoimista kohdekielen keinoin. Samaan tapaan esimerkiksi kirjallisuuden käsin kopioiminen on ollut luovaa toimintaa, jossa muuntuvat yleisöt ja käyttötarpeet ovat johtaneet radikaaleihin tekstimuutoksiin. Holopaisen puheenvuoro AV-tekstien ja -käännösten multimodaalisuudesta luvussa 5 haastaa ajattelemaan erilaisten tekstisuhteiden moninaisuutta, sillä tekstitetyissä AV-teoksissa lähtö- ja kohdeteksti ovat läsnä yhtä aikaa, jolloin niiden moodit kietoutuvat erottamattomasti toisiinsa monikerroksiseksi tekstiksi. Niskanen ja Holopainen tuovat myös erilaisen näkökulman (lähtö-)tekstin monikerroksisuuteen: mikä on intertekstuaalisuuksia vilisevän käännöksen, saati multimodaalisen AV-käännöksen lähtöteksti? Tekstuaalitieteellinen tutkimus on perinteisesti kohdistunut käsin kirjoitettuihin, kopioituihin ja painettuihin teksteihin, mutta digitaalisten editioiden esittämistavat sekä digitaalisten tekstien tutkimus haastavat perinteisiä käsitteitä AV-kääntämisen tapaan.

Työpajassa käyty keskustelu ja tämä katsausartikkeli kannustavat kiinnittämään huomiota tekstien monipolvisiin ja -kerroksisiin synty- ja muuntumisprosesseihin. Kun tutkittava teksti nähdään osana laajempaa tekstien verkostoa, kokonaiskuvasta voi nousta esiin seikkoja, joihin ei muuten tulisi kiinnitettyä huomiota. Käännöksen julkaiseminen ei välttämättä takaa käännösprosessin pysähtymistä, vaan se voi jatkaa painettuun kirjaan tehtyinä marginaalimerkintöinä tai uudistettuina painoksina. Joskus käännös voi jopa muuttaa lähtötekstiään (van Hulle 2015). Käännösprosessin eri vaiheissa työhön voi osallistua monia eri tahoja ateljeekriitikoista kustannustoimittajiin (esim. Cordingley & Frigau Manning 2016). Siksi käännöskäsikirjoitukset voivat antaa käännösten kielestä erilaisen kuvan kuin painetut käännökset (Bisiada 2019). Tällaiset havainnot rikastavat ja tarkentavat kuvaa siitä, mitä kääntäminen, tekstuaalisuus ja

transmissio ovat. Työpajassa ja tässä artikkelissa käsiteltyjä lähestymistapoja voidaan soveltaa kirjoituksen lisäksi myös muihin tekstisuhteisiin, kuten elokuvan ja elokuvakäsikirjoituksen suhteeseen, suullisen kansanperinteen kirjallisiin tallenteisiin, vokaalimusiikkiin, kuvateoksiin tai sarjakuvaan.

Työpajan keskusteluissa nousi esille myös hyviä ideoita tulevan toiminnan kehittämiseksi. Esimerkiksi tekstin käsitettä olisi tarpeellista määritellä ja analysoida monitieteisesti. Toinen toive oli kääntäjille ja käännöstieteilijöille suunnattavan arkistoaineistoihin keskittyvän tapahtuman järjestäminen. Aloitteiden innoittamana toimintaa alettiinkin suunnitella jo saman kevään kuluessa, sillä työpajassa syntynyt elävä keskustelu osoitti, että tekstuaalisella näkökulmalla on potentiaalia mielenkiintoisiin ja tärkeisiin tutkimusavauksiin ja -löytöihin.

Lähteet

Bakhtin, Mikhail M. 1981 [1975]. *Discourse in the Novel*. Translated by Caryl Emerson & Michael Holquist. Teoksessa: Michael Holquist (ed.) *The Dialogic Imagination*. Austin: University of Texas Press, 259–422.

Bakhtin, Mikhail M. 1984 [1972]. *Problems of Dostoevsky's Poetics*. Trans. Caryl Emerson. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Berman, Antoine 1995. *Pour une critique des traductions: John Donne*. Paris: Gallimard.

Biasi, Pierre-Marc de 2005 [2000]. *La Génétique des textes*. Paris: Armand Collin.

Bisiada, Mario 2019. Translated language or edited language? A study of passive constructions in translation manuscripts and their published versions. *Across Languages and Cultures* 20:1, 35–56.

Chesterman, Andrew 2000. A Causal Model for Translation Studies. Teoksessa: Maeve Olohan (ed.) *Intercultural Faultlines. Research Models in Translation Studies I. Textual and Cognitive Aspects*. Manchester: St Jerome Publishing, 15–28.

Cordingley, Anthony & Céline Frigau Manning 2016. What Is Collaborative Translation? Teoksessa: Anthony Cordingley & Céline Frigau Manning (ed.) *Collaborative Translation. From the Renaissance to the Digital Age*. London: Bloomsbury Publishing, 1–30.

Cordingley, Anthony & Chiara Montini 2015. Genetic translation studies: An emerging discipline. Teoksessa: Anthony Cordingley & Chiara Montini (ed.) *Towards a Genetics of Translation*, special issue of *Linguistica Antverpiensia (New Series)* 14, 1–18.

Dentith, Simon 2000. *Parody*. New York: Routledge.

Deppman, Jed, Daniel Ferrer & Michael Groden (ed.) 2004. *Genetic Criticism. Texts and avant-textes*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Dillen, Wout, Caroline Macé & Dirk Van Hulle (ed.) 2012. *Texts beyond Borders. Multilingualism and Textual Scholarship*, special issue of *Variants* 9.

- Emmerich, Karen 2017. *Literary Translation and the Making of Originals*. New York: Bloomsbury.
- Englund Dimitrova, Birgitta 2010. Translation process. Teoksessa: Yves Gambier & Luc van Doorslaer (ed.) *Handbook of translation Studies* 1. Amsterdam: John Benjamins, 406–411.
- Gambier, Yves 2007. Audiovisuaalisen kääntämisen tutkimuksen suuntaviivoja. Teoksessa: Riitta Oittinen & Tiina Tuominen (toim.) *Olennaisen äärellä. Johdatus audiovisuaaliseen kääntämiseen*. Tampere: Tampere University Press, 73–115.
- Greetham, D. C. 1984. Models for the Textual Transmission of Translation: The Case of John Trevisa. *Studies in Bibliography* 37, 131–155.
- Grésillon, Almuth 1999 [1994]. *Eléments de critique génétique*. Paris: Presses universitaires de France.
- Holopainen, Tiina 2010. *Av-tekstityksen tehtävistä ja ominaisuuksista ohjautuvuuden ja toimivuuden näkökulmasta*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto. Kieli- ja käännöstieteen laitos. Saatavissa: <https://www.doria.fi/handle/10024/66286> [viitattu 9.8.2019].
- Holopainen, Tiina 2015. Audiovisuaalisen kääntämisen asiantuntijuus. Nuoren alan kasvu-kipuja. Teoksessa: Sirkku Aaltonen, Nestori Siponkoski & Kristiina Abdallah (toim.) *Käännetyt maailmat. Johdatus käännösviestintään*. Helsinki: Gaudeamus, 77–95.
- Ivaska, Laura [tulossa]. The genesis of a compilative translation and its de facto source text. Teoksessa: Ariadne Nunes, Joana Moura & Marta Pacheco (ed.) *Genetic Translation Studies. Conflict and Collaboration in Liminal Spaces*. London: Bloomsbury.
- Kaindl, Klaus 2013. Multimodality and translation. Teoksessa: Carmen Millán & Francesca Bartrina (ed.) *The Routledge Handbook of Translation Studies*. London: Routledge, 257–269.
- Karhu, Hanna 2010. Geneettinen kritiikki – uusia näkökulmia teoksen synnyn tutkimukseen. *Avain. Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti. Tekstuaalitieteiden erikoisnumero*. Toim. Sakari Katajamäki & Ossi Kokko 3/2010, 68–74.
- Karhu, Hanna 2012. *Säkeiden synty. Geneettinen tutkimus Otto Mannisen Säkeiden runokäsikirjoituksista*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Kokkola, Sari & Anne Ketola 2015. Thinking outside the “Methods Box”: New Avenues for Research in Multimodal Translation. Teoksessa: Daniel Rellstab & Nestori Siponkoski (toim.) *Rajojen dynamiikkaa, Gränsernas dynamik, Borders under Negotiation, Grenzen und ihre Dynamik*. VAKKI Publications 4. Vaasa: Vaasan yliopisto, 219–228.
- Koskinen, Kaisa & Outi Paloposki 2015. *Sata kirjaa, tuhat suomennosta. Kaunokirjallisuuden uudelleenääntäminen*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1410. Helsinki: SKS.
- Kristeva, Julia 1986 [1966]. Word, Dialogue and Novel. Translated by A. Jardine, T. Gora & L. S. Roudiez. Teoksessa: Toril Moi (ed.) *The Kristeva Reader*. New York: Columbia University Press, 34–61.

Kujamäki, Pekka 1998. *Deutsche Stimmen der Sieben Brüder. Ideologie, Poetik und Funktionen literarischer Übersetzung*. Nordeuropäische Beiträge aus den Human- und Gesellschaftswissenschaften 18. Frankfurt am Main: Peter Lang.

Munday, Jeremy 2013. The Role of Archival and Manuscript Research in the Investigation of Translator Decision-Making. *Target* 25:1, 125–139.

Niskanen, Lauri 2010. Translating Ulysses from Saarikoski to Joyce: A conversation with Leevi Lehto. *Circularundbrev* 1/2010, 9–14.

Niskanen, Lauri 2012. Kääntäjän odysseia: James Joycen Ulysseksen suomenkieliset käännökset. *Kritiikki* VII/2012, 8–18.

Niskanen, Lauri 2016. Kielioppia ja magiaa: kääntäjä Helene Bützowin haastattelu. Teoksessa: Heta Pyrhönen, Sanna Nyqvist & Päivi Koivisto (toim.) *Keltaiset esseet. Keltainen kirjasto tutkijoiden silmin*. Helsinki: Tammi, 206–221.

Niskanen, Lauri 2019. Joycen harharetket Suomessa: James Joyce on syntynyt suomeksi 2010-luvulla. *Parnasso* 3/2019, 50–56.

Nyqvist, Sanna 2010. *Double-Edged Imitation. Theories and Practices of Pastiche in Literature*. Helsinki: University of Helsinki.

Paloposki, Outi 2013. Rikkautta ja menestystä Suomen kansalle – Benjamin Franklinin ”Wanhan Rikhardin” neuvot. Teoksessa: Outi Paloposki & H. K. Riikonen (toim.) *Suomen netun tietokirjallisuuden historia*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1289. Helsinki: SKS, 554–556.

Paloposki, Outi & Kaisa Koskinen 2004. A Thousand and One Translations: Revisiting Retranslation. Teoksessa: Gyde Hansen, Kirsten Malmkjaer, & Daniel Gile (ed.) *Claims, Changes and Challenges in Translation Studies. Selected contributions from the EST Congress, Copenhagen 2001*. Benjamins Translation Library, Volume 1 in the EST subseries. Amsterdam: Benjamins.

Paloposki, Outi & Kaisa Koskinen 2010. Reprocessing Texts. The Fine Line between Retranslating and Revising. *Across Languages and Cultures* 11:1, 29–49.

Pitkäsalo, Elina & Nina Iso-lahti (toim.) 2016. *Kääntäminen, tulkkaus ja multimodaalisuus. Menetelmiä monimuotoisten viestien tutkimiseen*. Tampere Studies in Language, Translation and Literature. Series B3. Saatavissa: <http://tampub.uta.fi/handle/10024/98951> [viitattu 9.8.2019].

Pulkkinen, Veijo 2017. *Runoilija latomossa. Geneettinen tutkimus Aaro Hellaakosken Jääpeilistä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1429. Helsinki: SKS.

Reiss, Katharina & Hans J. Vermeer 2013 [1984]. *Towards a General Theory of Translational Action. Skopos Theory Explained*. Trans. Christiane Nord. Manchester: St. Jerome.

Rose, Margaret A. 1993. *Parody. Ancient, modern, and post-modern*. Cambridge: Cambridge University Press.

Scher, Steven P. 2004 [1970]. Notes toward a theory of verbal music. Teoksessa: Walter Bernhart & Werner Wolf (ed.) *Essays on literature and music*. Amsterdam: Rodopi, 23–36.

Scott, Clive 2006. Translating the literary: genetic criticism, text theory and poetry. Teoksessa: Susan Bassnett & Peter Bush (ed.) *The Translator as Writer*. London: Continuum, 106–118.

Toury, Gideon 2012 [1995]. *Descriptive Translation Studies – and beyond*. Revised edition. Amsterdam: John Benjamins.

Tuominen, Tiina, Maija Hirvonen, Anne Ketola, Eliisa Pitkäsalo & Nina Isolahti 2016. Katsaus multimodaalisuuteen käännöstieteessä. Teoksessa: Eliisa Pitkäsalo & Nina Isolahti (toim.) *Kääntäminen, tulkkaus ja multimodaalisuus. Menetelmiä monimuotoisten viestien tutkimiseen*. Tampere Studies in Language, Translation and Literature: B3. Tampere: Tampereen yliopisto, 11–24.

van Hulle, Dirk 2015. Translation and genetic criticism: Genetic and editorial approaches to the ‘untranslatable’ in Joyce and Beckett. *Towards a Genetics of Translation*, special issue of *Linguistica Antverpiensia (New Series)*, vol. 14, 40–53.

Zabalbeascoa, Patrick 2008. The Nature of the Audiovisual Text and its Parameters. Teoksessa: Jorge Díaz-Cintas (ed.) *The Didactics of Audiovisual Translation*. Benjamins Translation Library 77. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 21–37.

Kirjoittajat

Tiina Holopainen toimii yliopisto-opettajana Turun yliopiston monikielisen käännösviestinnän tutkinto-ohjelmassa, jossa hän opettaa mm. audiovisuaalista kääntämistä. Hänen tutkimuksensa käsittelee audiovisuaalista tekstiä ja AV-kääntämisen ohjautuvuutta. Ennen siirtymistään kokopäiväiseksi yliopisto-opettajaksi hän toimi 25 vuotta Ylellä freelancer-AV-kääntäjänä.

Sähköpostiosoite: tiina.holopainen (at) utu.fi

Laura Ivaska viimeistelee Turun yliopistossa väitöskirjaa välikielen kautta kääntämisestä, esimerkkinä nykykreikasta suomennettu kaunokirjallisuus. Hän soveltaa tutkimuksessaan käännöstieteen lisäksi myös tekstuaalitieteiden teoriaa ja metodeja.

Sähköpostiosoite: laura.ivaska (at) utu.fi

Hanna Karhu on Helsingin yliopiston tutkija, jonka erikoisaloja ovat geneettinen kritiikki ja arkistotutkimus. Hän on tutkinut erityisesti Otto Mannisen runojen syntyprosesseja sekä opettanut kursseja Arkistot ja kirjallisuudentutkimus ja Tieteellinen editointi. Hän on kansainvälisen GENESIS-konferenssisarjan perustajajäsen.

Sähköpostiosoite: hanna.karhu (at) helsinki.fi

Sakari Katajamäki on kirjallisuudentutkija ja tekstikriitikko, joka toimii Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Edith – suomalaisen kirjallisuuden kriittiset editiot -yksikön toimituspäällikkönä. Hän on toiminut European Society for Textual Scholarship -seuran hallituksessa ja on kansainvälisen GENESIS-konferenssisarjan perustajajäsen.

Sähköpostiosoite: sakari.katajamaki (at) finlit.fi

Lauri A. Niskanen toimii yleisen kirjallisuustieteen tohtorikoulutettavana Helsingin yliopistossa. Hän opettaa taiteiden tutkimuksen kandiohjelmassa runoanalyysia ja englantilaisen runouden historiaa sekä viimeistelee väitöskirjaansa *Hubbub of Phenomenon: The Polyphonic Translations of James Joyce's Ulysses* Joycen *Ulysses*-romaanin ruotsin- ja suomenkielisistä käännöksistä ja uudelleenäännöksistä. Niskasen on tarkoitus väitellä syksyllä 2020.

Sähköpostiosoite: lauri.niskanen (at) helsinki.fi

Outi Paloposki toimii englannin kääntämisen professorina Turun yliopistossa. Hänen tutkimuksensa keskittyy käännöshistoriaan ja hän on ollut mukana toimittamassa teoksia *Suomenoskirjallisuuden historia I–II* ja *Suomennetun tietokirjallisuuden historia*. Uudelleenääntäminen ja kääntäjän työ ja arki ovat hänen tutkimusaiheitaan. Hän on mukana erilaisissa tohtorikoulutushankkeissa, kuten kansainvälisen DOTSS-kesäkoulun ja Turun yliopiston tohtorikoulutusohjelman johtokunnissa.

Sähköpostiosoite: outi.paloposki (at) utu.fi